

Tolsztoj-kiállítás Budapest

Hogyan terjedtek el Magyarországon a Jasnaja-Poljanai remete könyvei

Százhusz éve született Tolsztoj, 1828-ban, Jasnaja-Poljanában s 1910 novemberében halt meg az asztapovói pályaudvaron. Talán nem véletlen, hogy pályaudvaron halt meg: egész életében úgy hajszolta magát, mint egy mozdony állomásról-állomásra. Hatalmas gőzerő feszült az egyénisége kazánjában s kereste az utat, amelyre a legjobban használhatja fel.

Két indítás

Arva gyerek volt, két nagynénje indította el, már kora gyermekkorában rövid egymásutánban, két homlokegyenest ellenkező irányba eső állomás felé. A valóságos, nemes, önfeláldozó, házias Jorgolszkaja Tatjana, majd tizenhárom éves korától kezdve, Kazánban, a nagyvilági, előkelő, szalonkedvelő társaságbeli dívat-hölgy, Iljicsnája Pelargeja, a másik nagynéni.

Ez a két indítás dolgozott benne mindvégig pozitív és negatív erőkkel egész élete sнопárján, s ezek a sinek átkanyarogtak a fő-úri életen, falusi magányon, paraszti sorson, nagyvilági mulatságokon, katonaeleten, harctereken, külföldi tanulmányúton, kiábrándulásokon és reformterveken, vallásérkölcsi apostolkodáson, házasságon és családi ellentéteken, amíg meg nem érkezett a muzsik életformához s egy csöndes, evangéliumian hívő, paraszti szocializmus végállomásához.

Utjában nem egyszer gázolt is: a civilizáció, a korabeli kultúra formáinak csontjai ropogtak kezei alatt, olykor maga is megrettenve nézte, de nem tehetett mást, gördült tovább, s még az utolsó állomáson is sistergett, zubogott, párált, füstölgött, mint egy hatalmas mozdony meggyőződése és származás... egyénisége ellentéteibe feszülten. Fűtötte a lángelme s mozdulatlanra nyugozta a kor-szak értetlensége és saját elviselhetetlen óriási súlya, amíg ki nem hült benne az élet egy zimankós novemberi napon, harmincnégy esztendővel ezelőtt.

Az igazság felé

Mit kerestett ezen a lüktető, rohanó életúton?

Az igazságot kereste.

Az az ember él igazán, aki nemcsak önmagáért, hanem felebarátaiért is él. Ezt a megtalált igazságot írta folytonosan egész hegygyé tornyosuló könyveiben. Így akart élni, erről a szándékról és önmagáról vallott szüntelenül, akérmilyen álnévbe burkolta magát műveiben: Irtenev, Nechljudov, Olenin, Deleszov, Levin...

Háború és béke volt a sorsa, sok háborúság és kevés békeség, mint élete főművében, a „Háború és béke”-ben. Két kék szemé, mint egy páros lámpa, s szakállának fehérülő békezászlója ebből a könyvből néz ránk a legáthatóbban s belénk sugározza alapvető gondolatát: „Nincs ott nagyság, ahol nincs egyszerűség, jóság és igazság.”

Benne és életművében a realizmus egyszerűsége, a hit jósága, s a meggyőződés igazsága élt, s ezért érte el a nagyságot.

Eletművének kerete a társadalom, a Karenin Anna társadalma, de hőse a nép, Iljics Iván népe a Kozákok népe...

Róla és könyveiről Romain Rolland írta a legszebb kötetet, de könyvek százaai tették nyitott könyvvé az életét. Hatalmas fénynyalábjából kevés fér egy szűk újságoldalra, inkább arról számolok be hát, hogyan terjedt el a tolsztoji mű Magyarországon.

Az első magyar Tolsztoj-könyv

A napokban nyílt meg születésének százhuszadik évfordulója alkalmából a Tolsztoj- emlékkiállítás a Fővárosi Könyvtárban. Tiszay Andor rendezte, s ugyancsak ő állította össze az adatokat, mi, mikor, és hányszor jelent meg Tolsztojtól és Tolsztojról nálunk.

Az első Tolsztoj-mű, amely magyarul megjelent, A családi boldogság c. regény volt a Budapesti Szemlében, folytatásokban, 1876-ban. Ugyancsak A családi boldogság volt az első Tolsztoj-könyv

Magyarországon, az Olcsó Könyvtár sorozatban, 1878-ban.

Az első tanulmányt Szana Tamás írta a Szépirodalmi Közönlönybe a Háború és béke-ről alig egy évvel a mű orosznyelvű megjelenése után.

Az első Tolsztoj-dramát nálunk a Fővárosi Nyári Színház, (a Budai Színház) mutatta be 1901. szeptember 7-én. A sötétség hatalma c. ötfelvonásos színművet.

Ehhez az adathoz tegyük hozzá: annak ellenére, hogy a drámát már ekkor bemutatták, később a Nemzeti Színházban Tóth Imre és még Ambrus Zoltán is hiába akarta előadni, az akkori Színművészeti Tanács, 1920-ban, nem engedélyezte, mert túlságosan „komornak” találta. Visszautasították Strindberg Húsvét-jával, Andrejev Leonid Anathemájával, és Maugham Az ígért földjével együtt. Csak Hevesi Sándornak sikerült Tolsztojt a Nemzeti Színházban színre hozni, amikor az orosz naturalista dráma Gogollyal, Turgenyevvel, Csehovval bevonult az ország első színpadára. Hevesi Az élő holttestet adta elő, amelyet az 1910-es Magyar Színház-i előadás után Reinhardt társulata hozott el hozzánk, s vendéjátékán Fedját Moissi játszotta. Az első nagy magyar Fedja pedig a halhatatlan emléktű Pethe Imre volt.

373.000 példány

Érdekes feljegyezni hányféleképpen írták a címlapok az orosz géniusz nevét nálunk 72 év alatt: Toltsoy, Talsztoj, Tolstoy, Tolstoi, Tolsztoy, Tolsztoj. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy például Shakespeare nevét harmincötféleképpen írta le az utókor háromszáz év alatt.)

Összes műve 1928—29-ben jelent meg nálunk teljes kiadásban. Eddig hatvanegy magyar író fordított Tolsztojt, s 114 kiadásban jelentek meg magyarul a művei összesen 373.000 példányban. Ezenkívül nyolcvannégy folyóirat közölte műveit, s 467 alkalommal jelent meg róluk kritika.

A legtöbb kiadást a Kreutzer szonáta érte meg, (4 fordítás, 14 kiadásban), utána a Háború és béke következik, (5 fordítás, 11 kiadás), majd a Karenin Anna, (4 fordítás, 10 kiadás.) Magyar nyelven megjelent műveinek bibliográfiáját Kozocsa Sándor állította össze 1947-ben.

A Karenin Anna rendkívüli magyar népszerűségére az is jellemző, hogy nálunk Hubay Jenő és Góth Sándor sikeres dalművet írtak belőle. 1923-ban került színre az Operaházban s a címszerepet Medek Anna énekelte. Ott voltam a bemutatón, s az a jelenet, amikor Anna a vonat elé veti magát, ma is élénken él emlékemben, mint fiatalkorom egyik megrázó élménye.

Magyar író Tolsztojnál

Az egyetlen magyar újságíró, aki személyesen beszél Tolsztojjal, Pásztor Árpád volt, 1910 augusztus 22-én, kevéssel a géniusz halála előtt, meglátogatta a „Jasnaja-poljanai remetét” s hatalmas cikkekben és könyvben számolt be róla a magyar közönségnek.

Tolsztoj mindig közel állt a mi olvasóinkhoz, az Iljics Iván halála c. remekművű elbeszélése, mint kisregény is megjelent rotációs papíron, regényújságban, s teljesen el is fogyott. Egyébként az Iljics Iván halála volt az első Tolsztojmű, amely magyar nyelven külföldön jelent meg, 1923-ban Bécsben.

Napjaink nagy átalakulása során ismét új népszerűséghez jutott Tolsztoj Leó Nikolajevics megrázó életműve, nemcsak hazájában, a Szovjetunióban, ahol az utóbbi években hatvanhét nyelven több mint huszonhatmillió példányban olvasták, hanem nálunk is. Gyakorta látjuk nők, férfiak kezében az új kiadású Kozákok-at, vagy más munkáját.

„Pályaudvaron halt meg.” jegyzi fel róla a bibliografus szándéktalan jelentőséggel. Fűzzük hozzá: nem hiába hitt a sorsszerűségben, az önkéntelen cselekedetekben, — sinei, amelyeken járt, tovább futnak... L. V. E.

Osztályozás

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Tolsztoj-kiállítás Budapest

Szerző:

Cím:

Forrás:

(Oldal)

(Köt. v. füz.)

(Idő)

(Hely)

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

027.4(064)

"1948"

Hivatal 1948 nov. 2.